

35. Yanlış batılılaşmanın sembolü *Araba Sevdası*'nda kişilik-egitim ilişkisi

Elif AYDIN¹

APA: Aydın, E. (2023). Yanlış batılılaşmanın sembolü *Araba Sevdası*'nda kişilik-egitim ilişkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 568-589. DOI: 10.29000/rumelide.1283466

Öz

Tanzimat, toplum yapısını en fazla etkileyen dönüm noktalarından biridir. Bu dönemde yazılan eserlerin irdelenmesi; bugünkü durumumuzun, hâl ve hareketlerimizin anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Tanzimat Dönemi'ne fikirleri, eserleri ve eğitimci yönüyle damgasını vurmuş Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında eğitim ile ilgili telkinlerin nasıl ele alındığı incelenmiş; buradan hareketle eğitimle ilgili unsurların hangi kişilik özelliklerini ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Ana karakter Bihruz Bey'in içinde bulunduğu eğitim atmosferinin kişilik özellikleriyle ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda eser nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesiyle taranmış, elde edilen bulgular eğitim özellikleri ve kişilik özellikleri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bulguların betimsel analizle yorumlandığı çalışmada Bihruz Bey'in maruz kaldığı eğitimin ve yetişme ortamının kişiliğine yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Recaizade Mahmut Ekrem, eskiyle yeninin bir arada yaşandığı bu dönemin saplantılarını, buhranlarını *araba* metaforu üzerinden ve amaçsız, düzensiz, ciddiyetten uzak eğitimin yarattığı insan modelini *Bihruz Bey* tipi üzerinden vermiştir. Bireylerin eğitimi meselesine gerekli hassasiyet gösterilmediğinde sorunlu tiplerin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olacağını vurgulayan yazar, kişilik gelişiminin insanın varoluş sebebi ve eğitimin birincil hedefi olduğunu Bihruz Bey'in içine düştüğü aşk macerasıyla mizahi bir biçimde ortaya koymuştur. Kişilik gelişimini tamamlayamayan bireylerin her zaman ve her durumda dalga konusu olabileceklerini, eserin başından sonuna kadar kahramanı Bihruz Bey'le alay ederek göstermiştir. Bu çalışmayla ailede ve okulda doğru, süreklilik arz eden yetkin bir eğitim alamayan, nitelikli bir sosyal çevreyle irtibatta olmayan ve çocukluk döneminde yanlış yetişkin davranışlarına maruz kalan bireylerin olumsuz kişilik özellikleri geliştirdiği ve dönemin modalarına (*araba* ve Batı-Fransızca hayranlığı) takıntılı derecede bağlandığı ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Araba Sevdası*, Tanzimat, eğitim, kişilik

The relationship between personality and education in *Araba Sevdası*, a symbol of wrong westernization

Abstract

Tanzimat is one of the turning points that affected the social structure the most. Analyzing the works written in this period is of great importance in understanding our current situation, state and movements. In this study, it is examined how the suggestions about education are handled in *Araba Sevdası*, the only novel of Recaizade Mahmut Ekrem, who left his mark on the Tanzimat Period with his ideas, works and educator aspect; from this point of view, it is determined which personality traits are revealed by the elements related to education. It is aimed to determine the relationship between the educational atmosphere in which the main character Bihruz Bey lives and his personality traits.

¹ Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türk Dili Bölümü (Zonguldak, Türkiye), elifaydin@beun.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6027-4431 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 30.03.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1283466]

For this purpose, the work was scanned by document analysis, one of the qualitative research methods, and the findings obtained were evaluated under the headings of educational characteristics and personality traits. In the study where the findings were interpreted with descriptive analysis, it was tried to determine the reflections of the education and upbringing environment that Bihruz Bey was exposed to on his personality. Rezaizade Mahmut Ekrem presents the obsessions and depressions of this period, in which the old and the new coexist, through the metaphor of the car, and the human model created by aimless, irregular, non-serious education through the type of Bihruz Bey. Emphasizing that the emergence of problematic types is inevitable when the necessary sensitivity is not shown to the issue of the education of individuals, the author humorously reveals that personality development is the reason for human existence and the primary goal of education through the love adventure that Bihruz Bey falls into. He shows that individuals who cannot complete their personality development can be the subject of ridicule at any time and in any situation by mocking his protagonist Bihruz Bey from the beginning to the end of the work. This study reveals that individuals who do not receive a correct, continuous and competent education in the family and school, who are not in contact with a qualified social environment, and who are exposed to wrong adult behaviors during childhood develop negative personality traits and become obsessively attached to the fashions of the period (car and Western-French admiration)

Keywords: Araba Sevdası, Tanzimat, education, personality

Giriş

Eğitim, bireylerin içinde buldukları toplumsal hayatla, çağla uyumlu davranış değişikliklerini sağlamaktır. Bu işlevini; millî değerleri benimsetme, içinde yaşanan zamanın doğrularını öğretme ve geleceğe yönelik beceriler kazandırma yoluyla gerçekleştirir (Kavcar, 1999: 1). Bir insanın kendi değerlerini küçümsemesi, içinde yaşadığı toplumla uyum sağlayamaması eksik ya da yanlış bir eğitim sürecinden geçmesiyle açıklanabilir.

Bir ülkenin, en büyük değeri olan insanı; çok yönlü düşünebilir, dinamik, değişime açık şekilde yetiştirebilmesi eğitim kurumlarına bağlıdır. Ülkemizde eğitimi modernleştirme çabalarının, Tanzimat Dönemi'nde yoğunluk kazandığı görülür (Halis, 2005: 10-11). Tanzimat; 1839 yılında İstanbul'da, Sultan Abdülmecid'in ülkede yapacağını bildirdiği geniş ıslahatı devrin Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa tarafından okunması ile başlayan ve 1876 Aralık ayında ilan edilen Kanuni Esasi'ye kadar devam eden döneme verilen addır (Adıvar, 1956: 66). Osmanlı'nın duraklaması ve çöküşünde askerî düzenin birincil etken olduğu düşüncesiyle Tanzimat Dönemi'nde ilk düzenlemelerin çoğuna askerî alanda girilmiştir. Ancak sadece askerî alanda değil başka alanlara da getirilen yenilikler ile etkisini bu güne kadar sürdüren çok önemli gelişmeler yaşanmıştır (Soyer, 2004: 209-210). Zaten eğitim alanında reform ihtiyacı, 18. yüzyılda anlaşılmalı ve Tanzimat'a kadar bazı okulların yeni yöntemlerle eğitim ve öğretim yapması uygun görülmüştür (Kodaman, 1991: 8-9). Tanzimat'ta eğitimle ilgili yeniliklerin temelinde, eski düzeni kaldırmadan eskinin yanına yenilerini kurmak baz alınmıştır (Bilim, 1984: 86). Çoğunluğu Fransız eğitim sisteminden etkilenen yeni Tanzimat okulları medresede yetişen aydınlara benzemeyen bir aydın sınıfı yetiştirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması bu yenilikçi aydınlar ile gerçekleşmiştir (Başgöz, 1995: 31).

Tanzimat'la birlikte öncelikle Batı'nın askerî sistemi başta olmak üzere başka alanlardaki işleyişi de Osmanlı Devleti'ne aktarılırken Batı'nın maddi ve manevi değerleri de etkin bir biçimde toplum düzenine yerleşmiştir (Aytaş, 2012: 62). Batı medeniyetine gösterilen aşırı ilgi ve hayranlık, bazen çok

lüzumsuz bir seviyeye ulaşarak, Türk halkının millî gelenek ve değerlerini önemli ölçüde bozmuştur (Aytaş, 2002: 134). Tanzimat Fermanıyla kanunlaşan Batılı insanlardan oluşan bir toplum hedefi, baştan beri Doğu medeniyeti içinde yoğrulan Türk toplumu açısından bir zihniyet kırılmasına yol açmış ve doğal olarak bu durum, edebî metne de yansımıştır (Balci, 2000: 133). Tanzimat'a kadar Doğu-İslam medeniyetiyle yoğrulan artık yüzünü Batı'ya dönen ve Batı' yı Fransa ve Fransız kültürü olarak gören Türk Edebiyatında (Akyüz, 1995: 29) Batılılaşmanın saplantılı olarak temsil edildiği *Araba Sevdası*'nda Bihruz Bey'in kişilik özellikleri üzerinden bu zihniyet kırılması yansıtılmaktadır.

Günümüz eğitim meselesinde üzerinde en çok durulan konu kişilik eğitimidir. Kişilik gelişimi, her insanın kendi ilgi ve becerilerine göre gelişmesi, hayatta karşılaşacağı her koşulda eleştirel düşünme sayesinde izleyeceği yolu kendinin bulmasıdır. Bir insanın bunu yapabilmesi çok çeşitli düşünme, hareket etme bilincine sahip olmasıyla mümkündür. Kişilik eğitiminde edebî eserler, bunu sağlayan araçların başında gelir (Kavcar, 1999: 2-4). Başta roman olmak üzere edebî eserler yoluyla birey; kendi yaşam tecrübelerinde karşılaşmadığı olay veya durumlarla karşı karşıya gelir. Böylece çok çeşitli hareket etme, düşünme açısından deneyim kazanmış olur. Diğer eğitim metotlarından farkla edebiyat, insanların eğitimini estetik bir biçimde üstlenir. Tanzimat yazarları kahramanlarının eğitimine büyük önem vermişlerdir. Kişilik eğitimi ardından yetenek ve ilgilerine göre bir eğitim almalarını sağlamak için *Araba Sevdası*'ndaki gibi ya konağa hocalar çağrılmış ya da Özdemir ve Kaplan'ın (2015) belirttiği üzere kahramanlar başka bir konağa eğitim için gönderilmiştir.

Türk eğitim tarihinde bilgili, edepli, sorumluluklarının bilincinde ve saygılı bir nesil yetiştirmek; doğumdan ölüme kadar süren ve yaşamın her dönemini kapsayan bir hedeftir. Türk romancıları bu ülküden hareketle eserlerinde gençliğin yetiştirilmesini önceliklerine alarak temsili karakterler ortaya koymuşlardır (Yılmaz, 2016: 515). Tanzimat'tan sonra yoğunlaşan kültür ve uygarlık değiştirme hareketleri sırasında ortaya çıkan tiplerden biri de *Araba Sevdası* romanındaki Bihruz'dur. Bu tipin özelliklerinin, davranışlarının irdelenmesi, hem geçmiş hem de günümüzdeki yozlaşmanın sebeplerinin daha iyi anlaşılmasına ışık tutacaktır.

Literatüre bakıldığında Yılmaz (2016) çalışmasında; *Araba Sevdası*'nın da aralarında bulunduğu Tanzimat romanlarında eğitim meselesini ele almış; eğitim problemlerinin nasıl yansıtıldığını ortaya çıkarmış ve bu romanlardaki gençleri idealist ve eğitilmiş, alafanga ve züppe tipler olarak gruplandırmıştır. Yılmaz; idealist ve eğitilmiş gençleri, Batı'dan aldıkları yenilikleri kendi millî değerleri üzerine inşa ederek ülkeyi kurtaracak aydınlar olarak görürken alafanga tipleri millî değerlerini hiçe sayan Avrupa'nın sadece yozlaşmış taraflarıyla ilgilenen züppe tipler olarak tarif eder ve bunun en tipik örneğinin *Araba Sevdası*'nda görüldüğünü belirtir. Demirkol (2021) *Araba Sevdası*'nı Türkçe ders kitaplarında değerler eğitimi bağlamında kullanılabilirliği açısından incelemiştir. Yanlış ve bilinçsiz batılılaşmanın işlendiği *Araba Sevdası*'nın adalet, hayâ, kanaatkârlık, tutumluluk, temiz olma ve komşuluk değerleri bakımından fakir olduğunu belirtmiştir. *Araba Sevdası* romanını sosyo-kültürel yönden değerlendirdiği çalışmasında Özdemir (2018), Bihruz Bey'in topluma yabancılaşma macerasının, yazarın kinayeli üslubuyla güçlü bir mizah örneğine dönüştüğünü ifade ederken romanı Türk edebiyatının önemli gülünç romanlarından biri olarak sayar. Enginün (2010: 262) de Ekrem'in bu romanıyla gülüncü hayatın her safhasına sokabildiğini belirtirken Has Er (2000: 233) eseri trajikomik bulur. Nitekim Rezaizade, bu roman için "*Araba Sevdası*, gülünecek şeylerden addolunabilir, fakat dikkatli olunursa çok hazin ve elem vericidir." demektedir (Kabaklı, 2002: 140).

Cemiyet hayatını anlatan, cemiyetin değerlerini veya eksiklerini romanlarında gösterme gayesinde olan Tanzimat romancılarının (Kesebir, 2011) eserlerinin toplumu yansıttığı gerçeğinden hareketle; bu

çalışmada Tanzimat döneminin buhranlarını çarpıcı bir şekilde işlendiği Araba Sevdası romanı seçilmiştir. Rezaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası romanı, gerek yazarının eğitimci yn gerek dönemindeki yanlış eğitim anlayışını yoğun olarak yansıtan romanlardan biri olması dolayısıyla tercih edilmiştir. Rezaizade Ekrem'in Avrupa'yı örnek alan yeni aydınlar arasında önemli bir yeri vardır. Arapça, Farsça ve Fransızca'yı bilmesi sebebiyle Batı ve Doğu kültürünü yakından tanıyan Ekrem (Parlatır, 2012: 13-14; Aytas, 2012: 63) hem verdiği dersler hem de yazdığı ders kitapları ve edebî eserler yolu ile yeni edebiyatın kökleşip yayılmasında büyük rol oynamıştır (Kavcar, 1999). Modern Türk romanının doğması ve gelişmesinde büyük katkıları olan sanatçılardan biridir (zer, 2004: 54). Fransız yazarlarının tekniğiyle yazdığı Araba Sevdası (Aytas, 2002: 134) ilk ve tek romanı olmakla beraber olay ve tiplere açısından zgn bir eserdir. Yazarın; Tanzimat Dönemi'nin dil anlayışıyla kaleme aldığı Araba Sevdası, gerçekçi ilk Türk romanlarından en önemlisidir (mren, 2002: 9-10). Araba Sevdası, ilk resimli roman olarak görülür. İlk olarak Servet-i Fnn dergisinde yayımlanan roman, sonra kitaplaştırılmıştır (şahin Tekinalp, 2011: 185). Çalışmada daha sade ve günümüz Türkçesine daha yakın olduğu için eserin, Morpa Yayınları'ndan çıkan 1992 yılı "Türk Klasikleri Dizisi" ndeki baskısı incelenmiştir. Bu çalışmada başvuru kaynağı birinci derecede romanın kendisi olacaktır. Bu çalışmayla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Romandaki ana karaktere nasıl bir eğitim ve yetiştirilme ortamı sunulmuştur?

Bu eğitim ortamı nasıl bir karakter yapısı ortaya çıkarmıştır?

Eğitim ortamı ve özellikleri, romanda yer alan eğitimle ilgili telkinlerzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır. Aile, okul, sosyal evre olmakzere romandaki eğitim atmosferinin nasıl bir kişilik yapısı ortaya çıkardığı diğer bir deyişle bireyin kişilik özellikleriyle ona sunulan eğitim ortamı arasındaki ilişki belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla eserdeki eğitim ile ilgili telkinler aile hayatı eğitim hayatı ve sosyal evrezgeninde ele alınmıştır. Bihruz Bey'in kişilik özellikleri tespit edilerek eğitimindeki hangi müdahalelerin Bihruz Bey'in karakterini şekillendirdiği belirlenmiş ve bu durum kişiliği ve eğitimi ilişkilendirilerek verilmiştir. Özetle eğitim özelliklerinin kişilik özelliklerini nasıl ve ne derece etkilediği yorumlanmıştır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi; geçmişteki olgularla ilgili olarak yayınlanmış kitap, dergi vb. birtakım yazılı materyallerin analizinde kullanılan nitel araştırma yöntemidir (Karasar, 2008: 183). Çalışmanın verileri ise betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve şimşek, 2011: 224). Romandaki eğitimle ilgili telkinler düzenlenirken aile hayatı, eğitim hayatı, sosyal evrezgeninde verilmiştir. Buzgenin nasıl bir kişilik yapısının şekillenmesine etkili olduğu da kişilik özellikleri şeklinde düzenlenmiştir. Çalışmada elde edilen temaların bazen her biri için onu en iyi temsil ettiği varsayılan doğrudan alıntılarla bazen de romandaki ifadeler özetlenerek desteklenmiştir.

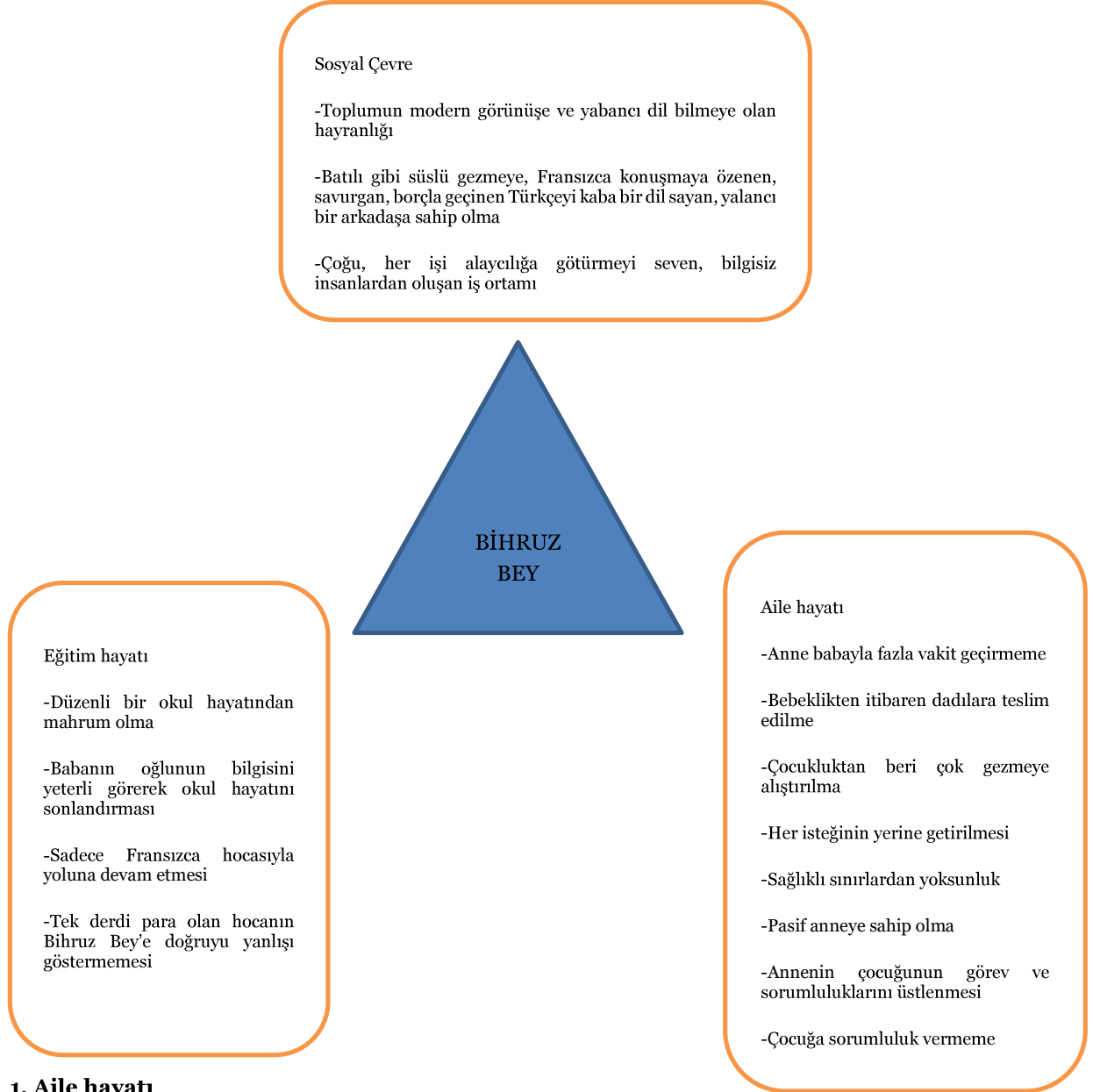
Bulgular

Eğitim zellikleri

Romandaki eğitim atmosferinin *aile hayatı, eğitim hayatı ve sosyal evre*zgenine yerleştirildiği çalışmada aile hayatı kapsamında *ebeveyn, anne, dadı, evin fiziki ortamı* ile ilgili hususlar tespit

edilmiştir. *Okul hayatı ve hoca unsuru*, eğitim hayatı altında ele alınırken Tanzimat toplumunun *genel sosyal yapısı, arkadaş unsuru ve iş ortamı sosyal çevre* kısmında işlenmiştir. Bihruz Bey'in kişiliğinin şekillenmesinde belirleyici olan bu üçgen aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 1. Bihruz Bey'in eğitim üçgeni

1. Aile hayatı

1.1 Ebeveyn unsuru

Bihruz Bey, bebeklikten beri dadı ve uşakların himayesine verilmiştir. Anne ve babayla fazla vakit geçirememiştir. Henüz süt emen bir bebekten dadılara teslim edilmiş ve bu yüzden anne babasını çok

az görmüştür. Çocukluğunda ise midillilerle gezmeye alıştırdığı için bu sefer de okuldan arta kalan vaktini gezmeye ayırmıştır (Araba Sevdası, 1992: 161).

Sağlıklı sınırlardan yoksun büyütülmüştür. Maddi imkânların bolluğu her istediğinin yapılmasına zemin hazırlarken eğilim ve isteklerine hiçbir şekilde engel konulmadığı için sonraki hayatında da iş disiplinine uyum sağlayamamış, keyfine düşkün bir mizaca sahip olmuştur. İş hayatında görev ve sorumluluk bilincinde olmaması eserde şımarık büyütülmesine, her istediğine kolaylıkla sahip olabilmesine ve hoppa davranışlarına bir sınırlama getirilmemesine bağlanmıştır (Araba Sevdası, 1992: 20).

1.1.1 Anne unsuru

Bihruz, annesini önemsemeyen bir tiptir. Aynı evde yaşamalarına rağmen uzun süre onunla hiç irtibata geçmediği görülür ve annesinin babasından kalan mallara karışmasını hiç hazzetmez. Hatta annesine konağı satmasını istemediği için öfkelenmektedir:

“Ah anne, ah!... Annem benim malıma ne karışıyor. Kesinlikle satmalı, kurtulmalı...” (Araba Sevdası, 1992: 137).

Anne, çocuğun üzerinde hiçbir etki bırakamamıştır. Çareyi Bihruz Bey'i kendi hâline bırakmakta görerek güçsüzlük de sergilemiştir. Ona hiçbir sıkıntı yüzü göstermemek için evin bütün mali yükünü üstlenmiştir:

“... üstelik genç beye o yüzden bir sıkıntı çektirmemek için, konağın mutfak giderlerini ve yanlarında alkoydukları kimi emektar adamlarının maaşlarını kendi gelirinden ödemeye razı olmuştu.” (Araba Sevdası, 1992: 21).

Bihruz annesine ilgi göstermediği hâlde annesi evladını daima düşünür:

“... bir çatının altında bulunmalarına karşın, günde yarım saat olsun annesini görüp görüşmeye vakit bulamaz olmuştu. Yalnız geceleyin ve yatmaya giderken ya da sabahleyin haremde çıkarken anne hanımın oturduğu odanın kapısından bakarak, eğer hanımefendi oradaysa, alafranga bir davranışla: “Bon suvar” ya da “bon nüi” ya da “bonjur” deyip, zavallı kadından karşılık almaya gerek görmeksizin çekilir giderdi. Periveş sorunu ortaya çıktıktan sonra Bihruz Bey, anne hanıma o kadarcık olsun selam sabah etmeyi de unuttu. Oğul beyin, başka birçok münasebetsiz ve yakışsız durumlarına eklenen bu davranışından dolayı da anne hanımefendi, ona epeyce gücenmiş ve kırılmıştı. Bu kırgınlık, bu güceniklik durumunda bile zavallı kadın, oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başı avucunda bulundu. Bihruz Bey'in renksizliği, kadını ilk bakışta kötü korkuttu. Elini oğlunun alınına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca, hemen hekime adam koşturulmasını emretti. Hekim geledursun bunlar, ana-oğul şöyle konuşmaya başladılar:

-.....

-Konağı satma, babandan kalan maldır, ben karışmak istemem. Ancak şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle birlikte üzerinde bulunsun, ne olur ne olmaz.

-Borçlarımı vermeyeyim mi?

-Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim. Şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim. Ancak bu gün değil, bir hafta sonra. Olmaz mı oğulcuğum...

... Bihruz Bey, ... bir avunma ve korunmaya zayıf yüreği büyük gereksinim duyuyordu. Yeryüzündeki hiçbir kimseden elde edemeyeceği bu sessiz ve acımalı avuntuyu, sevgi dolu annesinin sevecen bakışlarında buldu. Sevecen anne ise.... varını yoğunu da kurtulması uğrunda feda etmek için, oğlundan pişmanlık duygusunu belirten ufacak bir davranış bekliyordu. İşte bu davranışı, göz nurunun o memnunluk bakışında gördü.” (Araba Sevdası, 1992: 161-163).

Görüldüğü üzere anne, oğlunun bütün kabahatlerini başışlamak hatta bundan sonra da canını uğruna verebilmek için ufacak bir bakışına razıdır. Oğlunun borçlarını ödemeyi üstlenen anne bazen de satacağı malları kendisi alma yoluyla hem eşyanın konakta kalmasını sağlamış hem de oğlunu yükten kurtarmış olur (Araba Sevdası, 1992:201-203).

Oğlunun eve giriş çıkış saatlerini dadı aracılığıyla takip etmektedir. Geç saatte eve gelen oğluna kızmak bir yana uyarıda da bulunmaz hatta sağ salim eve dönmesi annenin de başını yastığa rahat koyabilmesinin tek şartıdır (Araba Sevdası, 1992: 173).

Bihruz Bey, aile yaşantısının olağan yükümlülüklerini yerine getirirken keyfi davranmaktadır. Anne, oğlunu ramazan ayını geçirmek için konağa gitmeye zor ikna eder. Sırf kendi keyfi hallerini öne süren oğluna âdeta yalvarır, kabul edince de minnettar kalır (Araba Sevdası, 1992: 203-205).

1.2 Dadı unsuru

Bihruz Bey’in yemesi içmesi (Araba Sevdası, 1992: 60), giyinmesi (Araba Sevdası, 1992: 159), eve giriş çıkış saatleri olmak üzere konaktaki hâliyle dadısı ilgilenir.

Mutlu olduğu zamanlarda dadısı ile şakalaştığı görülür:

“Bihruz Bey, o sevinç ile her vakitki gibi hazırlandı, tuvaletini yaptı, kahvaltısını yedi. Dadı kalfa ile gülümseyerek şakalaştıktan sonra odasına girdi.” (Araba Sevdası, 1992: 89).

Aşağıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere annesiyle çoğu zaman dadı aracılığıyla irtibatta olur:

“-...Hanımefendiyi görür müsün?

-Annem daha oturuyor mu?

-Namaz kılıyor, şimdi biter, istersen azıcık gör, akşamdan beri sana çok dua etti.

-Artık yarın sabah görürüm. Şimdi pek uykum var yatacağım.” (Araba Sevdası, 1992: 220).

Dadı, Bihruz Bey’in bakımıyla annesinden fazla ilgilenir:

“Çünkü yirmi yıldır hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa, Bihruz Bey’i annece bir sevecenlik duygusuyla sever ve beyin hastalığında canla başla kendisine bakıp üzüntülü zamanlarında da gönlünü almaya, acısını unutturmaya çalışırdı.” (Araba Sevdası, 1992: 138-139).

Görüldüğü üzere dadının onu yönlendirmede, eğitmede anneden daha önde olduğu görülür. Hatta dadı onun üzerinde anneden daha etkilidir. Dadının sözünü daha kolay dinlemekte talimatlarını yerine getirmektedir:

“...dadı kalfa'nın:

-Beyim, iyisin maşallah, giyinin de biraz hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin. Hadi beyim, hazırlan.

yollu isteklendirmesi üzerine giyindi, bastonunu aldı, konaktan çıktı.” (Araba Sevdası, 1992: 232).

Dadısıyla kurduğu duygusal bağ, annesiyle kurduğundan daha güçlüdür. Öyle ki sevgilisinin öldüğüne inandığında en acı günlerinde dadısında teselli bulmak ümidi taşımaktadır:

“Bundan böyle gece gündüz yas dadısının kucağında sessiz sessiz ağlamaktan başka bana yapacak bir şey kalmadı.” (Araba Sevdası, 1992:155).

1.3 Ev yaşantısı

Bu başlıkla ev ortamının ona sağladığı imkânlar kastedilmektedir. Bihruz Bey kendine ait odası, ayrı bir yemek odasının bulunduğu; uşak, hizmetçi, dadı ve gerektiğinde yatıya kalan hoca ve misafirlerle birlikte yaşayabilecek derecede büyük bir konakta yaşamaktadır. Hatta kışlık ve yazlık olarak kullandıkları birden çok malikâneleri olduğu annesiyle arasında geçen aşağıdaki diyaloglardan anlaşılmaktadır:

“-Konağa mı gideceğiz?

-Öyle ya! İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir yana kalsın, önümüz ramazan., bilir misin ya ben camilere giderim, burada nasıl olur?” (Araba Sevdası, 1992: 203).

“... seksen lirayı da esirgmeden ödemeye söz veren anne hanımefendinin gönlünü kırmak uygun olamadığından, kışlığa taşınmaya ister istemez razı oldu.” (Araba Sevdası, 1992: 205).

“Bey, kışları Süleymaniye'deki konaklarında, yazları ise Küçük Çamlıca'daki köşklerinde otururdu.”(Araba Sevdası, 1992: 20).

Hizmetinde bulunan uşaklar, arabacı, seyis, bahçıvan, bakımıyla ilgilenen dadı ve konağa eğitimi için çağrılan hocalarla Bihruz Bey'in her yönden rahat ettirildiği bir ev yaşantısı vardır. Hizmetçiler evin bütün işlerini yapmakta, Bihruz Bey'in evle ilgili en ufak bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Yemek saatleri kendisine hatırlatılır; ondan yemek saatlerini takip etmesi bile “ve hatta (önce kendi uşağı Mişel ve sonra konağın emektarı İbiş Ağa'ca yinelenerek söylenmesine karşın) öğle yemeği vaktinin geçtiğini de unutmıştu.” (Araba Sevdası, 1992: 71) örneğinde görüldüğü üzere beklenmediği gibi uşağının onu sinirlendirebilecek en ufak hareketten kaçınmak için büyük çaba harcadığı görülür:

“Bu sırada (üçüncü kez olarak) izin istedikten sonra salona giren Mişel, lambaları yoklayarak fitillerini biraz indirip yine çıkardıktan sonra, beyefendinin yüzüne gizlice baktı. Durumunda gördüğü rahatlık belirtilerinden cesaret alarak yavaş bir sesle: ‘Yemek soğuyor.’ diyebildi.” (Araba Sevdası, 1992: 48).

Hocasının konakta kaldığı günlerde bile haberleşmeyi uşağı vasıtasıyla yapmaktadır:

“Bihruz Bey yazı masasının üzerinde duran çanı sert çaldı. Kimse gelmedi. Bir daha çaldı. Mişel Ağa görüldü.

-Mösyö Piyer niçin gelmiyor?

-.....

-Git söyle, rica ederim, kendisini bekliyorum.”(Araba Sevdası, 1992: 178-179).

Bihruz Bey, kendi yapması gereken sorumlulukları da evdeki hizmetçi ve uşaklara yükler:

“Bunun üzerine beyefendinin dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz’ın değerli Lugât- Osmaniye’sini ve Graziyella’yı götürmek üzere, başka adlarını sevdiği romanlardan ayırmış olduğu elli beş-altmış kadarını... taşınma sırasında kırılmayacak, bozulmayacak biçimde ambalajı işi Mişel Ağa’nın yetkili ve anlayışlı sorumluluğuna, çamaşır, giysi ile ilgili olarak konağa gitmesi gereken şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi işini de dadı kalfa ile Nalişker’in işlek ellerine bırakarak, kendisi perşembe gününe dek üç gün Küçük Çamhca’nın güzel kırlarını dolaşıp vedalaşma töreni yapmaya karar verdi.” (Araba Sevdası, 1992: 205-206).

Bihruz Bey’in ev yaşantısı ona mükemmel denilebilecek bir hayat sunmaktadır. Zengin kütüphaneye donanımlı konak, ona elverişli bir eğitim ortamı sunmaktadır. Görünüşte onun eğitimi için her şey mükemmeldir. Evde dersi için tahsis edilen çalışma odası ve kitaplığı bulunmaktadır:

“Konaktaki salonunu, klas odasını, kitaplığını yerleştirme ve düzenleme ile uğraşması, gönül sorununu azıcık unutturur gibi olmuştu.” (Araba Sevdası, 1992: 206).

Onun ev hayatı sosyalleşmesine de imkân sağlamaktadır. Özellikle ramazan ayında iftarlarını çoğu zaman davetli ya da davetsiz misafirlerle açmaktadır:

“Konudan komşudan, çağrılı çağrısız olarak birçok akşam bulunan konuklarıyla iftarını eder ve konuklar içinde uygun bir arkadaş bulduğu geceler, yakındaki Süleymaniye camiine teraviye de giderdi.” (Araba Sevdası, 1992: 221).

2.Eğitim hayatı

2.1. Okul unsuru

Bihruz Bey, düzenli bir okul hayatından mahrum kalmıştır. Ciddi bir tahsil ve terbiye görmemiştir:

“İlden ile göçerek on beş yıl kadar İstanbul’a hiç ayak basmamış olan babasıyla kent kent dolaştığından dolayı Bihruz Bey, bir çocuk için birinci derecede öğrenilmesi gerekli olan bilgileri on altı yaşına değin elde edememişti. Sonunda, babasının bir ara işten ayrılması üzerine İstanbul’a geldiğinde, küçük beyin bir ortaokula gönderilmesine nasılsa girişildi. Aradan altı ay geçmeden (...) Paşa bir il valiliğine atanıp İstanbul’dan yine ayrılmak zorunda kaldı ise de artık Bihruz Bey, okumasından geri kalmamak için, bu kez İstanbul’da bırakıldı.

İki yıl sonra paşa yine işten çıkarılarak İstanbul'a geldiğinde küçük beyin kara cümleden, yazımdan, okumadan yoklamasını kendisi yaparak bilgilerini yeterli ölçüde görmeye, okulunu bitirip de bir diploma alıncaya değin okula göndermeye gerek görmeyerek çocuğu kendi isteği üzerine, Babıali dairelerinden birisine çırak ettirmiş ve beyefendi için öğrenilmesi doğal olarak kaçınılmaz görünen Fransızca ile birlikte ikinci derecede gereği kabul olunan Arapça ve Farsça'yı öğrenmek üzere Bihruz Bey'e başka başka maaşlı öğretmenler bulmuştu." (Araba Sevdası, 1992: 19-20).

Bihruz Bey'in 16 yaşına kadar temel bilgileri öğrenememesinde babasının iş hayatı etkili olsa da şartlar düzeldiğinde babası kendine göre bilgilerini yeterli görerek çocuğun okul hayatını sona erdirmiştir. Devlet dairesine yerleştirdiği oğluna dönemin koşullarında öğrenilmesi birinci derece gerekli olan Fransızca ve ikinci derece önemli bulunan Arapça ve Farsça için özel öğretmenler tutmayı uygun görmüştür.

2.2 Özel hoca unsuru

Bihruz Bey'in eğitimi için kendisine özel hoca tutulur. Arapça ve Farsça hocaları ona bir şey öğretebilmekten ümitlerini keserek dersi bırakmışlardır. Sadece Fransızca hocası Mösyö Piyer'le eğitimine devam eder ancak Bihruz Bey'in ondan da faydalandığı söylenemez:

"Bu arada beyin Arapça ve Farsça öğretmenleri birer birer soğuk karşılamalara uğrayarak olarak konağa gelmemeye başladılar. Yalnız, Mösyö Piyer adındaki Fransızca öğretmeni, beyin mizacına göre şerbet verir, kurnaz bir ihtiyar olduğundan, onun gelmesine izin verildi, hatta dört lira olan maaşı, altı liraya çıkarıldı." (Araba Sevdası, 1992: 22).

Hoca, Bihruz Bey'in daralan mali durumu sebebiyle kendisini bırakmasından endişelenir ve konakta kalmanın yolunu öğrencisinin gençlik heveslerini açığa çıkarmakta ve nefsanî hislerini coşturmakta bulur:

"... Mösyö Piyer daha çok üzülmeye ve kendisini öğretmenlik konumunda tutmak için beye başka türlü yaranmak yolunu düşünmeye başladı. Bu yolsa, arasına kimi kıskırtıcı romanlar getirip genç beyin, her neden dolayı ise, umutsuzluğa düşmüş olan aşk heveslerini canlandırarak ve ders geceleri amur dö fam konusunda tatlı konular açarak beyi ilişkiye zorlamaktı." (Araba Sevdası, 1992: 226).

Fransızca hocası paragözdür ve her olayı paraya çevirmekte üstüne yoktur:

"Oynanan oyun alaturka otuz bir idi..... Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Bey'i çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskarahlıklar eder ve ara sıra Fransızların 'Oyunda talihli olmayan aşkta talihli olur', ünlü sözünü beyin kulağına ulaştırıp oyunda yenilmeye isteklendirmekten geri kalmazdı. Bey de bu lakırdıyı işittikçe... partiyi zorla kaybederdi. Arada dondurmalar yenilmek, kahveler de içilmek üzere üç saat süren oyuna, son verildi. Mösyö Piyer beş buçuk lira kazanarak oyundan kalktığındaydı ki nezlesi aklına gelebildi... beyden izin istedi. Birisi beş buçuk lira kazancın sevinci keyfine, öbürü bir gün sonra oluşacak aşk buluşmasının hayaline dalarak uyudular." (Araba Sevdası, 1992: 101-102).

Kurnazdır:

"-Yemekten sonra getiriniz de öykünün sonundaki şiiri okuyalım. Ne kadar beğenirsiniz. Ama ağlamamak koşuluyla..."

Mösyö Piyer, araba ücreti yanına kalmak için, Kadıköy'den köşke dek yürüyerek geldiği için acıkmış olduğundan, yemekten önce kitap okumak istemiyordu.” (*Araba Sevdası*, 1992: 175).

Öğrencisinin yersiz, yakışıksız davranışlarını dahi işine sadece para kazanmak amacıyla yaklaştığından bir daha konağa çağrılmamak korkusuyla mazur görür. Bihruz Bey'e doğruyu yanlış göstererek vasıfta biri değildir:

“Çünkü Küçük Çamlıca'nın güzel havalı bir köşkünde haftanın iki gecesini rahatça geçirmek için vapur ve araba ücretlerinden başka, peşin olarak her ay eline geçirdiği altı tane yirmi iki frank yetmiş beş santim, Mösyö Piyer'e değerlice bir dosttu. Bihruz Bey hoppahlığıyla, tembelliğiyle, tuhaf tuhaf davranışları ve sözleriyle ne zaman Mösyö Piyer'i kızdırsa o değerlice dost ortaya çıkar, Mösyö Piyer'in kulağına: 'Canım, o daha pek gençtir, gençliğin bu türlü davranışları başışlanmak gerektir. Şu zavallı çocuğa kızmanın ne gereği var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın.' yollu sözler söyler, öğretmen efendi de bu saygın, bu yumuşak yüzlü, bu sevimli dostunun o gönül okşayıcı öğüdünü doğru bularak Bihruz Bey'in her kötülüğünü hoş götürdü.” (*Araba Sevdası*, 1992: 51-52).

Görüldüğü gibi Bihruz Bey, olumlu yönde gelişimini sağlamasına yardımcı olabilecek, onu yanlıştan koruyabilecek en azından yanlış davranışlarında hatasını gösterebilecek bütün eğitim kanallarından mahrumdur.

3.Sosyal çevre

Ülkede, Tanzimat'la birlikte Batılılaşma olgusunun hâkim olduğu aşğıdaki alıntıdan anlaşılmalıdır:

“Vapurda bulunan kimi genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, kılığın, başka başka dikkat edip dururlarken, bir de beyefendinin Fransızca gazete alması dolayısıyla, sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi, imrenen bir bakışla beyi baştan ayağa süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu.” (*Araba Sevdası*, 1992: 119).

Görüldüğü üzere dönemin toplumunda kılık kıyafetin Batılı tarzda olması ve Fransızca bilme imrenilecek özelliklerdendir.

3.1 Arkadaş unsuru

Bihruz Bey'in romanda geçen arkadaşı Keşfi Bey aynı dairede birlikte çalıştıkları arkadaşdır. Dışarıda da görüştükleri için iş ortamından ayrı ele alınmıştır. Keşfi Bey de aynı Bihruz Bey gibi yanlış Batılılaşmanın girdabında boğulan züppe biridir:

“Şu öyküyü oluşturan durumların ve olayların geçtiği çağ olan, bundan yirmi beş otuz yıl önceleri, Avrupa görmüş kimi gençlerden, ilkin incelik seven seçkin çocuklarına, sonraları durumu ve gelir düzeyi ikinci aşamada bulunan kimseler, çocuklarının yeteneklerine bulaşan alafrangalık hastalığına, yapısındaki elverişlilik dolayısıyla, Keşfi Bey de yakalanmış ve babasının gücü ve konumu sınırları içinde olmak üzere, Frenk gibi süslü gezmek, Fransızca okumak, 'Bonjur, bonsuar, vu zale byen' demek için Beyoğlu'nda adam aramak, Türkçe lakırdı ederken araya Fransızca sözler katmak, koltuğunun altında roman taşımak, savurganlık ve sefahate, borçlanmaya özenmek ve Türkçe'yi edebiyatsız, kaba bir dil saymak, bu dili bilmemekle övünmek gibi, alafrangalığın o çağa göre, belki de bugün bile, yolu ve gereği sayan düşünce, tutum ve eylemlerde, kısacası ulusal özelliklerden elden geldiğince sıyrılmak konusunda o da, dengi olanlar kadar yetişmişti.” (*Araba Sevdası*, 1992: 151).

Keşfi Bey'in Batı taklitçisi, züppe oluşu aşağıda görüldüğü gibi tembelliğe alıştırılmasıyla açıklanmıştır:

“Keşfi Bey yaradılışı bakımından zekiydi. Ancak çocukluğundan beri uyusukluğa alıştırıldığı için okuma yolunda uğraşmak kendince en ağır işlerden olduğundan, Türkçe'yi öğrenmediği, öğrenmek de istemediği gibi, bütün alafranga beylere saltık övünç nedeni olan Fransızca'yı da yeterince elde edememiş ve hele bilimle ilgili bilgilerden büsbütün yoksun kalmıştı.” (Araba Sevdası, 1992: 151-152).

Keşfi Bey yalancılığıyla da nam salmıştır. Yazar, Keşfi Bey'in neden yalancı olduğunu romanda şu şekilde açıklamaktadır:

“... bu beyin, yalan söylemeye bu ölçüde düşkünlüğü ise küçük çocukluk ve çocukluk dönemlerinin acı bir armağanıdır.

Keşfi Bey, üç beş yaşlarında meraklı bir çocukken, göstermeye başladığı çocukça istekleri yerine getirilmez ya da getirilemez olduğu zamanlar, çocuğun yoksunluk ağlamalarını önlemek için, kadın ve erkek velilerince, eğitici uyarılar yerine, yalan söylemek yolu seçilirdi. Çocuk, sonraları aldatıldığını anlayınca bundan dolayı çocukça kimi tuhaf davranışlarda bulunarak yakınmalara kalkışınca, ya bir şaşırma kahkahası ya da istek uyandırıcı daha büyük bir yalanla karşılanırdı.” (Araba Sevdası, 1992: 150).

3.2 İş ortamı

Bihruz Bey'in iş arkadaşları da meseleleri alaya almak için fırsat kollayan, bilgisiz ve bilgiye nasıl ulaşacaklarını bilmeyen cahil kişilerdir:

“...arkadaşları da bu antika şarkıyı nereden bulup niçin yazdığını ve neden dolayı anlamını bu kadar merak ettiğini başka başka sorup beyefendiyi maskaraya almaya başladılar.” (Araba Sevdası, 1992: 129).

“Atf Bey, bersiyeyi bilmediği için üst yanında oturan Salih Bey'e sordu. Oysa bersiye, Salih Bey'ce de bilinmiyordu. Soru, üçüncü aşamada İrfan Efendi'ye yöneldi. İrfan Efendi bir hayli düşündü, bilgi hazinesini karıştırdı, içinde öyle bir şey bulamayınca öbür beylerin, efendilerin bilgiçliklerine başvurmak gerekti. O zaman dairede bulunan yedi kişilik beyin, efendinin arasında şu konuşma yapılmaya başlandı.

-Bu ne biçim sözcük Allah'ı seversen?...” (Araba Sevdası, 1992: 121).

Bihruz Bey'in çevresindeki tek bilgili, görgülü kişi dairede beraber çalıştığı Naim Efendi'dir:

“Defterci Naim Efendi Arapça'yı, Farsça'yı iyi bilir, edebiyata, musikiye meraklı, çeşitli bilimleri, Fransızca'yı hatta Almanca, İtalyanca'yı da bilen elli beşlik bir adamdı. Dairenin gerçekten büyük bilgini ve belki ayaklı kütüphanesi sayılırdı. Güzel konuşur, şakacı, dalkavukluktan uzak, kalender huylu bir kişi olduğundan...” (Araba Sevdası, 1992: 125).

Bihruz Bey'in sosyal çevresi onun gelişimini sağlayacak insanlar bakımından da elverişsizdir.

Aile hayatı, eğitim hayatı ve sosyal çevre üçgeninde şekillenen Bihruz tipi aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 2. Kişilik özellikleri**Bihruz Bey'in kişilik özellikleri****1. Alafrangalık**

Alafrangalık ile taklitçilikten öteye geçemeyen Batı'ya duyulan aşırı hayranlık kastedilmektedir. Bihruz Bey, Batılı insanlar gibi görünmek için çabalayan biridir. Görünümüyle onlara benzemek için uğraşmakta ve Batılı insanlarla şık giyinmek ve her yerde Fransızca konuşmak konusunda âdeta yarışmaktadır (Araba Sevdası, 1992: 20).

Alafranga saplantısı o kadar yoğundur ki etrafında bile alafrangalığa uymayanları görmeye tahammül edemez:

"... tepeye doğru yürüyüp çıkmaya başladı. Ancak bu yolculuğu da sürdürmedi. Çünkü tepeye çıkıp inen mavi dizlikli, kırmızı kuşaklı, dar pantolonlu, bol donlu, Şam hırkalı, gecelik entarili, saltası omuzunda, setrisi kolunda yüzlerce seyircilerden her adımda bir tanesiyle yüz yüze geldikçe, bu durumdan da sıkılıp... geri dönmek zorunda kaldı." (Araba Sevdası, 1992: 106-107).

1.1. Fransızca hayranlığı

Bihruz Bey'in Fransızca konuşma merakı aşırı boyuttadır. Önüne gelen herkesle arabacılarla (Araba Sevdası, 1992: 40), garsonlarla (Araba Sevdası, 1992: 131-132) Fransızca konuşur. Annesiyle konuşurken bile Fransızca konuşmaktan vazgeçmez:

"-Benimle konuşurken Frenkçe karıştırmasan daha çok hoşlanırım.

-Dilim alışmış da. Orevuar anne.

-Yine mi? Neyse zararı yok..." (Araba Sevdası, 1992: 205).

Aşk mektubunu bile Fransızca kitaplardan aşırmalarla yazar. Mektubun fazla alafraanga olması onun için övünçtür (Araba Sevdası,, 1992: 68). Ona göre, Fransızca seçkin ailelerin tercih ettiği yetkin eğitim almış kişilerin tercih ettiği bir dildir (Araba Sevdası, 1992: 61).

1.2 Millî değerleri küçümseme

Alafrangalık hastalığına yakalanan kişiler, kendi millî ve manevi değerlerine karşı yok sayma, küçümseme içindedirler. Bihruz Bey, aşk mektubu yazmaya çalışır ve temize çekip sunmayı uygun bulmaz; bu konudaki beceriksizliğini Türkçeye yükler. Fransızca kitaplardan aşırmalar yaparak bu sıkıntıyı gidermeye çalışır:

“O zaman mektubun yazılışındaki tatsızlığı Türk dilinin yetersizliğine yorarak biraz söylendikten sonra yine Nuvel Eloiz'i aldı, birçok karıştırdı.” (Araba Sevdası, 1992: 64).

“-Fransızca, Fransızca'nın her lakırdısı güzeldir, bizimki gibi kaba değildir.” (Araba Sevdası, 1992: 203-205).

Őiir konusunda Türkçeyi elverişsiz bulmakla birlikte (Araba Sevdası, 1992: 68) “Ah! Türklerde adam gibi bir şair gelmemiş ki...” (Araba Sevdası, 1992: 70) örneğinde görüldüğu üzere Türk őairleri de küçümsemektedir. Cahilliği o kadar ileri boyuttadır ki kendine ait hiçbir konuda en ufak bir fikri yoktur. Bu konudaki tespitleri bile çevresindeki alafranga beylerden kulak dolgunluğu iledir:

“Bihruz Bey Türklerde şair yetişmediğini ve çünkü Türkçe'de őiir söylenemeyeceğini, yine kendisi gibi alafranga beylerden işitmiş,...” (Araba Sevdası, 1992: 71).

Türk kadınların da küçümsemektedir. Mektubundaki davetine icap etmeyen –hâlbuki mektup içindeki tuhaf sözlerden dolayı anlaşılamamış ve anlaşılsa bile o davete icap olmayacaktır- sevgiliye sitemini Türk kadınlarının ne kadar eğitimli olsalar da sözlerini tutmamalarından yakınarak yapar (Araba Sevdası, 1992: 109).

Görüldüğu üzere Türk dilini, Türk őairleri ve Türk insanını, Türk kadını küçümsemekte ve beğenmemektedir. Eğlence anlayışı ve müzik beğenisi de Batılılaşmadan nasibini alır. Müzikte de tercihi Fransızcadan yana kullanır (Araba Sevdası, 1992: 68).

2. Budalalık

Budalalıkları, onu gülünç duruma düşürür. Herkesten üstün ve şık olduğu düşüncesiyle her yerde fark edilip el üstünde tutulacağı hissine kapılır. Bu gerçekleşmeyince de yaptığı hâl ve hareketleri alay ve taklit konusu olur:

“Sanyordu ki kahveci koşarak bir sandalye getirecek de beyefendiye sunacak. Öyle bir koşan olmadı. Biraz daha bekledi, yine kimse gelmedi. O zaman: ‘Garson!’ diye kahvecilere doğru bağırınca, seyircilerin alaycılarından kimileri, Bihruz Bey'i alaya alıp her biri birer ikişer kez kahveciyi çağırarak bahanesiyle tıpkı beyin davranışına öykünerek: ‘Garson Garson!’ diye bağırdılar.” (Araba Sevdası, 1992: 106).

Bihruz Bey ilgi duyduğu bayanla arkadaşının konuşmalarına dikkat kesilir ve konuşmalarında geçen elmas ve İngiltere sözlerini kendisi için kullanmış olduklarını düşünür:

“-Kel espri! kel fines! diyerek, hanımın inceliğine imrenip dururken, en sonra İngiltere sözcüğünü işittiği gibi bunu yalnızca kendisiyle ilgili olmak üzere kullanılmış (pırlanta kadar değerli) bir ufak taş olmak üzere anlamak istedi. Bunda da doğrusu hakkı vardı. Çünkü o toplantı yerinde kendisinden başka (İngiltere’den henüz gelmiş bir mösyö gibi) alafraanga giyinmiş kimse yoktu.” (Araba Sevdası, 1992: 35).

Keşfi Bey’in, sevgilisi hakkında söylediği öldüğü yalanına inanması üzerine, sevgilisini gördüğünde bile hâlâ kız kardeşi olduğunu sanacak kadar budaladır (Araba Sevdası, 1992: 236). Kapalı bir zarfın içinde borç kâğıdını getiren uşağı azarlaması da aptallığının neticesidir (Araba Sevdası, 1992: 90-91).

3.Cahillik

Bilmediği her şeyle alay etmeye müsait bir yapısı vardır. Cahilliğini alaycılığıyla kapatmaya çalışır. Şair Enderunlu Vasıf’ın şiirlerini anlayamaz hatta okumaya bile gücü yetmez ama şiirlerin dilini çok karışık bulur ve şiirleri Çinceye benzeterek dalga geçer:

“Bu kitap, Vasıf’ın Mısır’da basılmış şiirlerinin divanıydı... Bastaki sayfalara birçok göz gezdirdi. Aradığını bulamadığı, gördüğü şeylerin birçoğunu, anlamak şöyle dursun, okumaya bile gücü yetmediği için sıkılmaya ve ara sıra bıyık altından alaylıca gülererek: ‘Çince mi bunlar? Kel drol dö langaj.’ demeye başladı.” (Araba Sevdası, 1992: 72).

Onun cahilliği onu gülünç duruma sokacak dereceldedir. Sağlam bir eğitim almadığı için cahil kalmıştır. Şiirde geçen çerde kelimesini bile sözlüklerde çerde diye aratarak sevgiliyle alakası olamayan şiirlerle mektubu süslemektedir (Araba Sevdası, 1992: 78-79). Sarışın sevgilisine esmer, kara yağz diyecek kadar cahildir. Sevgilisinin gelmeme nedenini de buna bağlar. Suçu kendi dikkatsizliğine ve cahilliğinde değil de Türkçe şiirlerde arar (Araba Sevdası, 1992: 130).

Türkçeyi tam ve doğru bilmeyen Bihruz’un Fransızcası da yarım yamalak olduğu gibi (Araba Sevdası, 1992: 61) Fransız edebiyatına ait yazar ve eser bilgisi de çok sığdır. Kitapçılar hem bilgisizliğini yüzüne vurmamak hem de kazançlarından olmamak için durumu idare etmektedirler (Araba Sevdası, 1992: 209).

Politik konulardaki bilgisizliği ise sadece hareket edebilen bir varlık olması dolayısıyla onu eşyadan ayıracak derecededir:

“Öğrencisinin böyle siyasal ve ağır konularda konuşmaya yeteneksizliğini herkesten iyi ölçmüş olması gereken Mösyö Piyer’in, lakırdı söylerken Bihruz Bey’in yüzüne bakması, önünde bulunan surahiye, bordo şişesine seslenmektense kaşı, gözü kımıldar, eli ayağı oynar bir yontuya seslenmekteki önceliğe dayanıyordu.” (Araba Sevdası, 1992: 50).

4.Dayanıksızlık

Hedefsiz ve amaçsız bir birey olan Bihruz Bey, bu boşluktan dolayı sarışın hanımı bir saplantı hâline getirir. Karşılıksız aşkı onu bunalıma sürekler, çıkış yolu bulamaz:

“Uyamıkken yaşadığı saatlerin hiçbir dakikası yoktu ki, sevgilisi siyeh-çerdeyi düşünmeksizin geçsin... Zavallı genç, uğraşa uğraşa kendisini, hayaline yenik düşürdüğü sarışın hanıma hiçbir yerde rastlamadıkça, onu sadece görmek noktasında toplanan düşünce ve istekleri bir başka ciddi biçime girerek ve bütün gün araba kullanmakla yaptığı uzak yolculukların yorgunluk ve çetinlikleri de başkaca

yardım ederek, beyin sınırları gereği gibi hastalanıp duyarlılığı artmış, öbür yandan iştahsızlık, uykusuzluk ve ara sıra duyar olduğu darlık gibi durumlar ise huyunu etkileyerek zavallı genci iç kırgınlıklar ve yürek sıkıntılarını içine düşürmüştü olduğundan..." (Araba Sevdası, 1992: 138).

Görüldüğü gibi bir saplantıya dönüştürdüğü aşkın getirdiği duygu durumlarından kendini kurtarmayı başarabilecek irade ve güçte olmadığı gibi bu girdabın içine kendini sokmaktaki tek suçlu yine Bihruz Bey'dir.

5. Eleştirel düşünmeden yoksunluk

Bihruz Bey, arkadaşı Keşfi Bey'in yalanlarına hemen kanar ve doğruluğunu sorgulamaktan aciz kalır:

"İkinci olarak, 'Bu gece mehtap pek parlak olacak.' demesi de gerçeğe aykırıydı. Çünkü o gün kamer ayının sonuydu. Buna göre gecesinde dolgun bir ay değil, ince bir ayça bile görülemeyecekti. Ancak Bihruz Bey, aylarını günlerini şaşırıldığından, bu açık yalana da dikkat edememişti." (Araba Sevdası, 1992: 153).

Bihruz Bey, kendine söylenenlere hemen inanan bir safıktadır. Oysaki biraz sorgulaması bile ona söylenenlerin yalan olduğunu anlamasına yetecektir.

6. Gösterişe düşkünlük

Bihruz Bey'in okumaktan amacı bilgilenmek, olgunlaşmak değil; beğenilmek ve kendini göstermektir:

"Vapurda bulunan kimi genç beyler ... beyefendinin Fransızca gazete alması dolayısıyla, sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi, imrenen bir bakışla beyi baştan ayağa süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu.

... beyefendi gazeteyi açtı, baş tarafından büyük bir dikkatle okumaya başladıysa da artikl dö fon'dan bir şey anlamıyor, ancak anlar gibi davranıyordu... Bey, ilan sayfasına da şöylece bir göz attıktan sonra gazeteyi düzensiz, sanki gelişi güzel bir biçimde katladı, büyük bir incelikle yanına bırakıverdi." (Araba Sevdası, 1992: 119).

O devirde İstanbul'un en ünlü terzilerinden birine diktirdiği ceketi ve ayakkabıcılarından aldığı ayakkabıları göstermek âdetidir. Modaya ve markaya düşkün olan Bihruz Bey, son moda ve markalı kıyafetlerini başkalarına göstermek için yaşamaktadır. Kıyafet ve ayakkabılarının markalarını insanların görmesi için özellikle uğraşır (Araba Sevdası, 1992: 18-19). Hatta sadece şık görünmek için mevsim şartlarına uygun giyinmeyi göz ardı edecek kadar süsüne düşkündür. Kışın hasta olacak kadar ince veya yazın buram buram terleyecek kadar kalın giysiler içinde dolaşmasında sadece ve sadece görünmek, başkaları tarafından fark edilmek isteği vardır (Araba Sevdası, 1992: 21).

6.1 Araba sevdası

Tanzimat Dönemi'nin simgesi arabadır. O dönemin anlayışına göre bir insanın arabası Batılılaşma derecesinin göstergesidir. Bu bakımdan Bihruz Bey de arabasına çok büyük özen göstermektedir. Rezaizade Ekrem de dönemin aşklarında ilk kriterlerden birinin araba olduğunu vurgular (Araba Sevdası, 1992: 156). Nitekim bir insanı tanımak için bindiği araba onun eğitimi, görgüsü, asaletiyile ilgili birçok ipucu vermektedir. Bu bakımdan gezme yerinde Bihruz Bey'in arabasından daha lüks bir

arabanın bulunmaması onun için övünülecek bir durumdur. Bu yüzden Bihruz'un bir aşk macerasında tercih edilme ihtimalini yükselttiği için arabanın gösterişi ve kalitesi çok önemlidir:

“Buna göre Bihruz Bey'in ekipajı yukarıda anlatıldığı gibi, bahçenin çevresini sürekli ve kesintisiz dolaşan devingen zincirinin övünç halkası sayılmaya değerdi.” (Araba Sevdası, 1992: 23).

Bihruz Bey'in arabası en moda renklerden biriyle boyalıdır ve atları yine arabaya seçilecek en iyi ırkın en güzellerinden seçilmiştir (Araba Sevdası, 1992: 23).

Bihruz Bey'in sevdası sarışın bayana değil; görünüştedir. Aslında bayana onu lüks bir araba içinde gördüğünden sevdalanmıştır. Gerçekte sarışın bayanın arabanın sahibi olmadığını anladığı anda da sevdası bitivermiştir:

“Bir dakika öncesine değin soluk soluk ruhunu güzel kokularla dolduran baharın aşk çöştürücü esintileri geçip bitiverdi.” (Araba Sevdası, 1992: 237).

Bihruz Bey'in hastalanacak derecede yataklara kadar düşüren aşkı aslında kişiye değil arabaya duyulan ilgi ve rağbettir. Nitekim bir dakikada biten aşkın verdiği şaşkınlıktan süslü ve zengin başka bir arabanın peşine düşerek kurtulur:

“Hatta önleri sıra giden Çengi Hanımın:

-Artık elverir, başımızı bırak. Hadi oğlum, işine git.

yollu hakaretli azarlamasını da işitemeyerek, isteği dışında, hanımları izlemeyi sürdürüyordu. Nihayet biraz ileride bir sokağın köşesinden çıkan süslü bir landonun kendilerine doğru hızla gelişi, zavallı Bihruz Bey'i içinde bulunduğu çetin durumdan kurtardı. Bey o zaman, aklını başına alarak kırmızı semsiyeye seslendi:

-Aman! Bir lando geliyor. Pardon.

dedi. Geldiği yöne döndü, koşa koşa gitmeye başladı.” (Araba Sevdası, 1992: 238).

7. Hayalperestlik

Bihruz Bey, hayal dünyasında yaşamaktadır. Tek taraflı yaşadığı aşk, gerçek bir aşk değildir. Çünkü en ufak bir karşılık almamasına rağmen tek taraflı olduğunu düşünmez hatta sevdiği kadın bütün bu olup bitenlerden habersizdir. Ancak Bihruz Bey, kendi dünyasında aşkı öyle derin yaşamaktadır ki sevgilisinin sözde ölümünü okuduğu kitapların da etkisiyle süsler, sevgilisinin mezarını ilk görüşte tanıyabileceğine iddia edecek kadar gerçeklerden kopmuştur (Araba Sevdası, 1992: 180-181).

8. Hoppalık

Bihruz Bey hangi ortamda nasıl konuşulacağını bilmemektedir:

“Nitekim Mösyö Piyer'in siyasi bir mesele hakkındaki konuşmasını yarıda keserek Bihruz Bey, aşktan konuşmak istediğini söyler:

...Bihruz Bey'in: 'Pardon mon şer, parlon damur ön pö.' diye öğretmenini aşk ve ilişki konularına çağırması, Mösyö Piyer'i büyük bir şaşkınlığın suskunluk ve sessizliğine birden düşürdü." (Araba Sevdası, 1992: 51).

9. Savurganlık

Bihruz Bey'in paşa olan babası vefat edince kendine büyük bir servet miras kalır fakat onu çok kısa bir zamanda harcar:

"Sonunda (.....) Paşanın ölümü üzerine küçük bey, birden yirmi sekiz bin liralık bir kalıta kavuşarak eylemlerinde de bağımsız kalınca, o kocaman serveti az zamanda yok edecek bir sefahata koyuldu." (Araba Sevdası, 1992: 21).

"Genellikle mirasyedilerin düşündüğü gibi, Bihruz Bey de servetini bitmez, tükenmez sanırdı. Dolayısıyla giriştiği tüketimlere hazır paradan başladı. Onlar bitince, İstanbul yönündeki en az geliri olan dükkânlar elden çıkarıldı. Arkasından Beyoğlu'ndaki önemli mağazalara sıra geldi, bunlar da elden çıkarıldı. Gelir sağlayan Galata'daki bir han kalmıştı. Sonunda o da satıldı. Mülk olarak elde Süleymaniye'deki konak ile Küçük Çamlıca'daki köşkten başka bir şey kalmadı. Böyle iken Bihruz Bey dalmış olduğu sefahat bataklığında arabasıyla, adamlarıyla, gösterişiyle koşturmayı sürdürüyordu. Çünkü anne hanımın renk renk kadife kutular içinde, çekmeceleri süsleyen mücevherlerine, süs eşyalarına henüz el sürülmemiş ve hanımın kendi malı olan beş on parça akara ise hiç saldırlmamıştı." (Araba Sevdası, 1992: 22).

İhtiyacı olmadığı hâlde ve ihtiyacından fazlasını sırf daha şık görünmek adına satın alır:

"Kunduracı Heral'e, Terzi Mir'e uğradı. Bir çift potin, bir çift iskarpin, iki takım kostüm, beş pantolon, iki redingot ısmarladı. Alberkon'un önünden ivedi geçerken dükkâncı bunu gördü, arkasından seğirtti. Birçok nuvoteler getirttiğinden söz ederek dükkâna aldı. Yeni mallardan bazı şeyler sunup göstermekle birlikte, hesabından biraz para istediye de beyin yanında o kadar para olmadığından, on beş güne kadar yetmiş, seksen liralık bir akont vereceğini bildiren beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emredip, oradan da çıktı." (Araba Sevdası, 1992: 132).

Sayısı yirmi beşe yakın gömleğini, yüzden fazla olan mendilini son moda uygun bulmadığı için beğenmez (Araba Sevdası, 1992: 93-94).

10.Şüphecilik

Sevgilisini ve Keşfi Bey'i aynı gün gezinti yerinde göremeyince buluştuklarını kurgular:

"Uzun olduğu kadar çetinliği de artmakta olan bu bekleyiş içinde zavallı Bihruz Bey'in kafası bir takım sıkıcı olasılıkların kargaşasına düşmüştü ki, en acısı, Periveş Hanım'ın, Keşfi Bey'le başka bir yerde randevu vermiş olmasıydı. Çünkü bahçe gezicileri arasında Keşfi Bey de görülemiyordu. Bu dayanılmaz acı içinde saat on buçuğa gelip umudun bütün bütün kesilmesi dakikaları yaklaşınca, bey için için 'Oooof!'larını artık tutamaz olmuştu." (Araba Sevdası, 1992: 96).

11. Tembellik

Babasından büyük bir servet kaldığı için çalışma kaygısından uzak zevkine bir hayat sürmektedir. Bihruz Beyin sosyal yaşamı da bu gerçeği gözler önüne sermektedir. İş hayatında keyfine göre hareket eder. Canının istemediği günler işe gitmez:

“Daireye gitmediği günler ise saçlarını kestirmek, terziye giysi ismarlamak, kunduracıya ölçü vermek gibi, eksik olmayan nedenlerle Beyoğlu’nda ötede beride vakit geçirir, cumaları, pazarları da sabahleyin öğretmenleriyle yarımşar saat ders yaptıktan sonra evinden çıkar, akşamlara dek gezinti yerlerinde dolaşır.” (Araba Sevdası, 1992: 20).

12. Zevk, sefa ve eğlenceye düşkünlük

Bihruz Bey, zevkine düşkün biridir ve gezmek en öncelikli zevkleri arasındadır:

“Kendisi gibi kibar çocuklarının ilgi göstereceği hiçbir gezinti yeri bulunmazdı ki bu beyefendi, en son moda uygun biçimde giyinmiş olarak, kimi kez yağız kimi kez de kır bir çift beygir koşulu dört tekerlek üzerinde, üstü ve yanları açık süslü bir sedirde olan ve seyis oturmaya özgü olan yeri arkada bulunan, arabasıyla orada hazır bulunmasın.” (Araba Sevdası, 1992: 20-21).

“Beş altı ay evvele kadar koşup gzmekten, konuşmaktan, kumardan, kendi tabirince sosyetenin pek hazzeden Bihruz Bey...” (Araba Sevdası, 1992: 219).

Sonuç

Aile hayatı, eğitim hayatı ve sosyal çevre üçgeninde nasıl bir kişilik yapısının şekillendiğinin araştırıldığı çalışmada aile hayatı ve sunduğu koşulların budalalık, dayanıksızlık, savurganlık, tembellik, hoppalık, hayalperestlik, zevk ve sefaya düşkünlük gibi kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bihruz’un bebeklikten itibaren anne ve babayla yakın olmaması, himayesinin ebeveyn haricindeki kişilere bırakılması, sağlıklı sınırlardan yoksun oluşu, annesinin çocuğu üzerindeki pasifliği; aile hayatıyla ilgili olumsuz durumlar olarak belirlenmiştir. Bebeklikten itibaren asıl koruyucuları yerine dadılara emanet edilmesi bireyin kişilik gelişiminde önemli bir sorundur. Bihruz Bey’in annesinin çocuğundan hem fiziki hem duygusal anlamda uzak olması, çocuğuna söz geçirebilme gücünü elinden almıştır. Bihruz Bey’in annesi; oğlunun hayatında etkisi olmayan, zaruri yapılması gereken işlerde bile ancak yalvar yakar, oğluna büyük bir iyilik yapma yoluyla onu bu davranış değişikliğini yapmaya mecbur bırakan pasif biridir. Kesbir de (2011: 69-70) Bihruz Bey’in annesini iradesiz bir anne olarak görür. Romanda isminin dahi geçmemesini onun etkisizliğiyle örtüştürür. Anne Bihruz Bey’in hayatını gezme ve eğlenceyle geçirmesine ses çıkarmamış sadece geliş gidiş saatlerini takip ederek onu genelde uzaktan kontrol edebilmiştir. Babasının büyük mirasını gezip tozarak sürekli son moda kılık kıyafet alarak, arabasını süsleyerek, kumar oynayarak bitirmesine göz yummuştur. Tüm bu olumsuz davranışlara karşı çıkmamış aksine işler kötüye gidince de kendinden ödün vererek onun borçlarını ödeme ve satışa çıkardıklarını müşteri bulamadığında alma yoluyla her daim evladını koruma ve kollama yolunu seçmiştir. Onun mutsuzluğuna sebep olacak en ufak engelleri ortadan kaldırarak ve ona ev içinde bile hiçbir iş vermeyerek sorumluluk yüklemeyerek oğlunun gerçek hayattan kopuk, dayanıksız, güçsüz biri olmasına neden olmuştur.

Tanzimat’la toplumsal hayatta en çok sarsılan kurumlardan biri Doğu ile Batı arasındaki zıtlıklarla boğuşan “aile” olmuştur (Okay, 1991: 159). Romanda olduğu gibi Bihruz Bey’in ailesi de hem Doğu

kültüründen vazgeçemez hem de Batılı bir yaşam tarzını benimser. Yılmaz'ın (2016) belirttiği gibi Tanzimat romancıları gençler için tutulan özel hocalarla, aileyi okul ortamına dönüştürmüşlerdir. Araba Sevdası'nda da Bihruz Bey'in ailesi onun eğitimi için hocaları konağa çağırarak konakta oğullarının eğitimi için ayrı ders çalışma odası, kütüphane tesis etmekle konağı eğitim için elverişli bir ortama dönüştürmüşlerdir. Fakat tüm fiziki şartların elverişliliğine rağmen Fransızca hocasının sadece alacağı parayı düşünmesi, eğitimi vasfından uzak ve öğrencinin de hedefsiz oluşu nedeniyle bir sonuca varılamamıştır. Eğitim öğretim için fiziki şartlar en güzel, en konforlu şekilde sağlansa dahi amaçsız ve motivasyonsuz bireylerin bilgileri yarım yamalak öğrenileceği ve hatta bilgiyi öğrenme yollarını keşfedemeyeceği gerçeğiyle karşılaşmıştır. Paragöz, kurnaz ve öğrencisinin yanlış gidişatına sırf paradan olmamak adına ses çıkarmayan aksine onu kendine bağımlı yapabilmek için en savunmasız duygularını kışkırtan bir hocanın eline düşmek ve babasının yönlendirmeleriyle okul hayatından koparılacak Bihruz Bey'in eğitim hayatında karşılaştığı olumsuzluklardandır. Bihruz Bey'in düzenli bir okul hayatının olmaması kendi kültürünü yeterince tanıyamamasına ve bilmediği için de sevmemesine, ilgi duymamasına neden olmuştur. Cahil, kurgucu ve eleştirel düşünceden yoksun oluşunda sayılan bu olumsuz atmosfer etkili olduğu düşünülmektedir.

Çocukluk çağı yaşantılarının bireylerin kişilik gelişiminde ne kadar önemli olduğu Bihruz Bey'in romandaki arkadaşı Keşfi Bey üzerinden de vurgulanmıştır. Çocuğun ağlama ve hırçınlıklarını yalan söyleyerek bastırmak isteyen yetişkinler, sonuçta yalan söylemeyi alışkanlık ve yaşam biçimi haline getiren bir kişilik yapısı ortaya çıkarmışlardır. Bihruz'un romandaki tek arkadaşı denilebilecek kişi, diğer yönleriyle de sahte bir hayatın içindedir. Sosyal çevresinde kendisi gibi yanlış Batılılaşmanın esiri olmuş arkadaşıyla irtibatla olması, hep kendi gibi görünüşe önem veren çevrelerde dolaşması da sosyal çevre bakımından maruz kaldığı olumsuzluklardandır. Gösterişe düşkün oluşu, araba sevdası, alafangahı benimsemesinde çevredekilerin bu özelliklere göre insana değer vermesinin de payı vardır. Tanpınar'ın (2003:492) dediği gibi romanın en önemli özelliği bir dönemin modasının, bir kahramanın şahsiyetinde yansıtılmasındadır. Hatta romanın asıl kahramanı, Bihruz Bey'in arabasıdır. O, kitabın sembolüdür. Gerçekte Bihruz Bey yalnız arabasını bilir, tanır ve sever. Kendisini ve benzerlerini yaratan değer-kültür çatışmasında farkında olmadan tekerlekli o tahtaya saplanıp kalır.

Tanzimatın züppe ve alafanga tipini temsil eden Bihruz Bey'e bu hususiyetlerinin yerleşmesinde dönemin sosyal yapısı etkilidir. Aytaş da (2002: 139) Bihruz'un böyle davranmasına sosyal şartların zemin hazırladığını vurgular. Nitekim Yılmaz (2016: 529), Tanzimat döneminde toplumsal yaşamda yerleşen gösterişçi ve sahte davranışların gençlere "yalandan" kurulmuş bir hayat tarzını benimsetmiş olmasını esas mesele olarak görür. Özdemir ve Kaplan (2015) Çingene romanından hareketle Tanzimat Dönemi yaşanan olayların geleceğe de ışık tuttuğunu belirtir. Sınıf ayrımcılığı ve çingenelere aynı bakışın günümüzde hâlâ devam ettiğini vurgularlar. Bu çalışmayla da yanlış Batılılaşmanın sonuçlarının günümüzde farklı kültürlerle duyulan aşırı hayranlıkla devam edebileceği söylenebilir.

Bireylerin sağlıklı gelişimleri, güçlü ve yakın aile ilişkileri, düzenli ve disiplinli bir öğrenim hayatı ve nitelikli bir sosyal çevre üçgeninde konumlandırılmasına bağlıdır. Aile, okul ve sosyal çevre üçgeninin her açısından olumsuzluklarla çevrelenen Bihruz Bey, dönemin çağdaşlaşma ihtiyacı ve arzusunu eksik ve yanlış yorumlamış, taklitçilikten öteye geçemeyen sadece görünürde olan bir Batılılaşmayla kimlik kazanmıştır. Yanlış batılılaşma, bunlara ek olarak kendi değerleri karşısında aşağılık hissine kapılmayı da beraberinde getirmiştir. Bu yanlış Batılılaşma macerasında Enginün'ün (2010: 254) de belirttiği gibi yetersiz eğitime rağmen kibri ve bilgiçliği, gerçeği algılamadaki eksikliği, gösteriş merakı ve taklitçiliğiyle Bihruz Bey'in şahsında Rezaizade Mahmut Ekrem eğitici bir rol üstlenmiştir. Araba

Sevdası'nda Batı'nın değerlerine, diline, kültürüne, giyim kuşamına duyulan aşırı hayranlık, millî değerlere karşı hissedilen küçümseme hissiyle bir arada yaşamaktadır.

Araba Sevdası'nın gösterdiği gibi millî ve manevi değerlerden yoksun, hedefsiz bir eğitim anlayışı kişilik yapısını etkilemektedir. Eğitim anlayışı değişmediği müddetçe değişen sadece metaforlar olur. Tanzimat Dönemi'nin Fransızca hayranlığının yerini bugün İngilizce merakına bırakması gibi bireylerin aile, okul ve sosyal çevre üçgeni nitelikli bir biçimde doldurulmazsa para, mevki ve güzellik gibi farklı metaforlara yönelip saplanabilmeleri muhtemeldir. Araba Sevdası romanındaki gibi sağlıklı bir eğitim atmosferinden mahrum olan bireylerin hayatlarını boş hayaller ve lüzumsuz işler uğruna tüketeceği açıktır.

Birtakım bozulma ve sarsılmalara neden olan Avrupa'nın maddi ve manevi etkileriyle Türk toplumu 19. yüzyıldan beri uğraşmaktadır. Hâlâ millî ve ilmî diyebileceğimiz bir çağdaşlık terkibi kurulamadığı için tereddüt ve huzursuzluk devam etmektedir (Kabaklı, 2002: 14). Bugün ilimle değerler eğitimini bağdaştırabilme sorgulanmalı ve bunun ikisini birleştiren eğitim modelleri yapılandırılmalıdır.

Kaynakça

- Adivar, H. E. (1956). *Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri*. Doğan Kardeş Yayınları.
- Akyüz, K.(1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İnkılap Kitabevi.
- Aytaş, G. (2002). Batılılaşma maceramızda türk romanına yansıyan tipler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 133-148.
- Aytaş, G. (2012). Recaizade Mahmut Ekrem'in divan edebiyatı, halk edebiyatı, din ve kültür hakkındaki görüşleri. *İdil*, 1(2), 60-75.
- Balcı, Y. (2000), Batılılaşma açısından roman aydın ilişkisi ve ilk dönem romanlarımızda aydınlar. *Türk Yurdu Dergisi*, 20 (1), 133-139.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Bilim, C. Y. (1984). *Tanzimat Devrinde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*. Anadolu Üniversitesi.
- Demirkol, R. (2021). *Değerler eğitimi bağlamında araba sevdası romanının türkçe öğretiminde kullanılabilirliği üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Enginün, İ. (2010). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyete (1839-1923)*. Dergâh Yayınları.
- Halis, İ. (2005). *Tanzimat Dönemi Eğitim Sistemi*. Serhat Kitabevi.
- Has Er, M. (2000). *Tanzimat Devri Türk Romanında Kadın Kahramanlar*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını:246.
- İmren, A.(2002). *Recaizade Mahmut Ekrem Hayatı ve Eserleri*. Yeryüzü Yayınevi.
- Kabaklı, A. (2002). *Türk Edebiyatı III*. 11. Baskı. III. Cilt. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Genişletilmiş 3. Baskı. Engin Yayınevi.
- Kesebir, E. (2011). Tanzimat romanında iradesiz anne tipi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 1 (2), 69-73.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Okay, O. (1991). *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi*. MEB Yayınları.

- Özdemir, M. ve Kaplan. T. (2015). Ahmet Mithat Efendi'nin "çingene" romanında çingene gerçeği ile ilgili öne çıkan değerler. *Route Educational and Social Science Journal*, 2 (1), 115-129.
- Özdemir, S. (2018). Batılılaşmanın sosyo-kültürel parodisi: araba sevdası. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2(39), 291 - 306.
- Özer, E. E. (2004). Halit ziya uşaklığıl. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16, 54-64.
- Parlatır, İ. (2012). *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Recai-zade Mahmut Ekrem*. Akçağ Yayınları.
- Recai-zade Mahmut, Ekrem. (1992). *Araba Sevdası*. Morpa Kültür Yayınları.
- Soyer, F. (2004). Osmanlı devletinde (1839-1908 tanzimat dönemi) beden eğitimi ve spor alanındaki kurumsal yapılanmalar ve okul programlarındaki yeri konusunda bir inceleme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 209-222.
- Şahin Tekinalp, P. (2011). *Araba sevdası: recaizade mahmut ekrem ve halil paşa buluşması*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, 8 (15), 185-204.
- Tanpınar, A. H. (2003). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. Çağlayan Kitabevi.
- Yılmaz, A. (2016). Tanzimat romanlarında eğitim meselesi ve tahsilli kahramanlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (43), 514-531.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Tıpkı Basım. Seçkin.